JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH
Volume 4, Issue 4, May 2026 Online ISSN: 3030-3508
https://spaceknowladge.com

ZARARLI ODATLAR SHAKLLANISHIDA GURUHLARNING ROLI

Xalilova Maftuna Isomiddinovna
SamDChTI, Ingliz tili fakulteti talabasi
maftunakhalilova2906@gmail.com
Ilmiy rahbar: **Shoniyazova Iroda Muradullayevna**
Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), SamDChTI "Pedagogika, psixologiya va jismoniy madaniyat" kafedrasi dotsenti v.v.b.

MAQOLA MALUMOTI

MAQOLA TARIXI:
Received:11.05.2026
Revised: 12.05.2026
Accepted:13.05.2026

KALIT SO'ZLAR:
Zararli odatlar, ijtimoiy guruh, tengdoshlar ta'siri, guruh bosimi, o'smirlik davri, ijtimoiy muhit, taqlid, xulq-atvor, dangasalik, materializm

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada o'smir va talaba yoshlar orasida zararli odatlarning shakllanishida ijtimoiy guruhlarning roli tahlil qilinadi. Guruh bosimi, tengdoshlar ta'siri, taqlid qilish va ijtimoiy moslashuv jarayonlari yoshlarning xulq-atvoriga qanday ta'sir ko'rsatishi ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, maqolada moddiy narsalarga ortiqcha qiziqish, dangasalik, o'qishga befarqlik va noto'g'ri odatlarning paydo bo'lish mexanizmlari ham ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari ijobiy ijtimoiy muhitning shaxs rivojlanishidagi ahamiyatini va zararli odatlarning oldini olishda guruh ta'sirini to'g'ri boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

Kirish

Zararli odatlar shakllanishida ijtimoiy muhit, ayniqsa tengdoshlar guruhi, o'smir shaxsining qaror qabul qilishiga va xulq-atvoriga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'smirlik davrida yoshlar o'zini tasdiqlash, guruhga moslashish va e'tibor qozonish istagi sabab ko'pincha atrofidagi do'stlarining xatti-harakatlarini takrorlashga moyil bo'ladilar, bu esa ba'zan salbiy odatlarning shakllanishiga olib keladi. Guruh ichidagi bosim, modaga ergashish va boshqalardan orqada qolmaslik istagi o'smirlarni o'z ehtiyojlari va oilaviy qadriyatlaridan chetga chiqishga ham majbur qilishi mumkin. Shu bilan birga, noto'g'ri ijtimoiy muhitda

shakllangan qadriyatlar va xulq namunalarining takrorlanishi shaxsning kelajakdagi hayotiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shuning uchun o‘smirlarning ijtimoiy guruhlar bilan munosabatlarini o‘rganish va ularning xulqiga ta’sir etuvchi omillarni tahlil qilish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. O‘smirlik davri jismoniy va ruhiy o‘zgarishlar bilan kechadigan murakkab davr bo‘lib, unda ijtimoiy omillar va shaxsiy tajribalar katta rol o‘ynaydi. [3]

Asosiy qism

Guruh ta’siri o‘smir va talabalar hayotida xulq-atvor shakllanishining eng muhim omillaridan biri hisoblanadi, chunki inson ko‘pincha o‘zini ijtimoiy muhitga moslashtirishga intiladi va bu jarayonda atrofdagilarning xatti-harakatlarini kuzatib ularga ergashadi. Ayniqsa, yoshlar o‘z do‘stlari orasida qabul qilinish va hurmat qozonish uchun ularning qiziqishlari, odatlari va hatto noto‘g‘ri xatti-harakatlarini ham takrorlashga moyil bo‘ladilar, bu esa zararli odatlarning shakllanishiga sabab bo‘lishi mumkin. Masalan, “do‘stimda bor, menda ham bo‘lishi kerak” degan qarash moddiy narsalarga ortiqcha havasni kuchaytiradi va ota-onaga bosim o‘tkazish holatlarini keltirib chiqaradi. Shuningdek, guruh ichida dangasalik yoki o‘qishga befarqlik normal holat sifatida qabul qilinsa, bu boshqa a’zolarga ham ta’sir qilib, ularning ham o‘qishga qiziqishini pasaytiradi. Shu tariqa, ijtimoiy guruhlar nafaqat ijobiy, balki salbiy odatlarning ham shakllanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

Hamkorlik muhitida o‘zini qadrlangan va hurmat qilingan deb his qiladigan talabalar ijobiy xulq-atvor namoyon etishga va sinf faoliyatlariga mazmunli hissa qo‘shishga ko‘proq moyil bo‘ladilar. [4] Shu bilan birga, bunday ijobiy muhit mavjud bo‘lmagan holatlarda, talabalar o‘zlarini guruhdan ajralib qolgan his qilishi va noto‘g‘ri guruhlarga qo‘shilish orqali salbiy odatlarni qabul qilishi mumkin. Ba’zi hollarda guruh ichidagi ijtimoiy bosim sababli o‘smirlar o‘z shaxsiy fikridan voz kechib, ko‘pchilikning xatti-harakatlarini takrorlashga majbur bo‘ladilar. Bu jarayon asta-sekin ularning mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini zaiflashtiradi va shaxsiy mas’uliyat hissini kamaytiradi. Natijada, o‘quvchilar orasida intizomsizlik, darsga befarqlik va vaqtni noto‘g‘ri boshqarish kabi zararli odatlar shakllanishi mumkin.

Ko‘plab ijtimoiy va biologik tizimlarda individlar o‘z xulq-atvorlarini moslashtirish, qarashlarini qayta ko‘rib chiqish yoki qaror qabul qilish uchun boshqalarni kuzatishga tayanadilar. [1] Bu holat inson jamiyatida ham yaqqol kuzatiladi, chunki o‘smirlar ko‘pincha o‘z tengdoshlarining qarorlarini to‘g‘ri deb qabul qilib, ularga ergashishga moyil bo‘ladilar. Natijada, agar guruhda noto‘g‘ri xulq yoki zararli odat ustun bo‘lsa, u tezda boshqa a’zolarga ham tarqalishi mumkin. Masalan, ba’zi o‘quvchilar darsni tashlash yoki o‘qishga e’tiborsizlik

qilishni boshlasa, bu holat boshqa a’zolarga ham “normal”dek ko‘rinadi va ular ham shu yo‘lga kirib boradi. Shu tarzda guruh ichidagi kuzatuv va taqlid mexanizmi zararli odatlarning tez tarqalishiga sabab bo‘ladi.

Guruh miqyosida guruh a’zolari o‘rtasidagi takroriy mahalliy ta’sirlar fikrlar dinamikasining murakkab shakllarini, masalan umumiy fikrga kelish, qutblanish yoki parchalanish jarayonlarini yuzaga keltirishi mumkin. [2] Bu jarayonlar o‘smirlar orasida ham turli ko‘rinishda namoyon bo‘ladi, chunki bir guruhda modaga berilish, qimmat buyumlarga havas yoki o‘qishga befarqlik kabi xulqlar “me’yor”ga aylanishi mumkin. Natijada, guruh ichida fikrlar qutblanishi yuzaga kelib, ba’zi a’zolar yanada faol va intizomli bo‘lsa, boshqalar esa aksincha passiv va befarq bo‘lib qoladi. Bunday holat shaxsning individual rivojlanishiga to‘sqinlik qiladi va uning mustaqil fikrlashini susaytiradi. Shu sababli guruh ichidagi ijtimoiy dinamikani to‘g‘ri boshqarish zararli odatlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Bundan ham katta miqyosda do‘stlar, oila a’zolari yoki hamkasblar o‘rtasidagi mahalliy ta’sirlar-ko‘pincha ommaviy axborot vositalarining global ta’siri bilan birgalikda-saylovlar davrida jamoatchilik fikrining shakllanishiga va madaniy bozorlarning yo‘nalishiga ta’sir qiluvchi asosiy mexanizmlardan biri hisoblanadi. [5] Xuddi shu jarayon yoshlar orasida ham kuzatiladi, chunki ular nafaqat yaqin do‘stlaridan, balki internet, reklama va ijtimoiy tarmoqlardan ham ta’sirlanadilar. Bu esa ularning iste’mol odatlarini o‘zgartirib, ortiqcha narsalarga qiziqish va moddiylikka moyillikni kuchaytiradi. Masalan, “hamma shunday kiyinyapti” yoki “hamma shuni ishlatyapti” degan fikrlar yoshlarni keraksiz xarajatlarga undashi mumkin. Shu tariqa, katta ijtimoiy ta’sirlar va guruh bosimi birgalikda zararli odatlarning shakllanishi va mustahkamlanishiga olib keladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o‘smir va talabalar orasida zararli odatlarning shakllanishida ijtimoiy guruhlarning ta’siri juda katta ahamiyatga ega bo‘lib, bu jarayon asosan tengdoshlar bosimi, taqlid qilish va guruhga moslashish istagi orqali yuzaga keladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yoshlar ko‘pincha o‘z atrofidagi do‘stlarining xulq-atvorini kuzatib, ularga ergashishga moyil bo‘ladilar, bu esa ba’zan moddiy narsalarga ortiqcha qiziqish, dangasalik, o‘qishga befarqlik va noto‘g‘ri qarorlar qabul qilish kabi salbiy odatlarning paydo bo‘lishiga olib keladi. Shuningdek, ijobiy va qo‘llab-quvvatlovchi muhit mavjud bo‘lganda esa talabalar yanada faol, mas’uliyatli va ijtimoiy jihatdan foydali xulq-atvorni namoyon etishi aniqlanadi. Shu sababli ta’lim muassasalari va oilada sog‘lom ijtimoiy muhitni shakllantirish, yoshlarni to‘g‘ri do‘stlar tanlashga yo‘naltirish hamda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish zararli odatlarning oldini olishda muhim omil hisoblanadi. Umuman olganda, guruh ta’sirini

to‘g‘ri boshqarish va ijobiy ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish yoshlarning kelajakdagi shaxsiy va kasbiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Couzin, I. D., Ioannou, C. C., Demirel, G., Gross, T., Torney, C. J., et al. (2011). Uninformed individuals promote democratic consensus in animal groups. *Science, 334*(6062), 1578–1580.
2. Mäs, M., Flache, A., & Helbing, D. (2010). Individualization as driving force of clustering phenomena in humans. *PLoS Computational Biology, 6*(10), e1000959.
3. O‘smirlik davrida deviant xulqning shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar. (2026). *Maktabgacha va maktab ta’limi jurnali, 3*. https://doi.org/10.5281/zenodo.17879220
4. Rakhmatullayevna, P. A., & Muharram, Q. (2026). Using interactive methods in teaching English. *Yangi O‘zbekiston, Yangi Tadqiqotlar Jurnali, 3*(9), 692–695.
5. Salganik, M. J., Dodds, P. S., & Watts, D. J. (2006). Experimental study of inequality and unpredictability in an artificial cultural market. *Science, 311*(5762), 854–856.